

Vi har fått mängder med frågor om etiketten i fiolen. I den här artikeln uppmärksammar Sören Ekebjörns den en smula.

Med etiketten markerade byggaren, att just han gjort instrumentet. Etiketten tog han från någon tryckare, och han behövde endast fylla i de två sista siffrorna i byggåret.

Men ganska snart tycks man ha börjat fylla med etiketterna. Man klistrade in sådana som gav sken av att någon populär mästare gjort fiolen. Det var enklaste sättet att få en betalt för den. Snart nog blev också fiolfabrikanterna försä sine instrument

med de stora mästarnas etiketter. Här är det dock knappast försök till bedrägeri. Man ville bara markera vilken mästare som varit förebild för fiolen ifråga. Men den okunnige kan lätt luras att tro, att etiketten berättar sanningen om vem som byggt fiolen.

Gränsen mellan missvisande och rent kriminella etikettmanipulationer är dock flytande. Efter andra världskriget har det förekommit rättslig prövning av sådana här saker, och åtskilliga ansedda fiolhandlare har fått sitt rykte skamfilat. Bland de mera trassliga ting som domstolen haft att ta ställning till är när man försett oäkta fioler med äkta etiketter, medan verkligt äkta fioler fått förfälskade etiketter. De äkta etiketterna har förts över till fioler som »bättre behövt dem».

Antonius Stradiuarius Cremonensis
Faciebat Anno 1713

På bild 1 ser vi den allra vanligaste fioletiketten. Den anger Stradivarius från Cremona som byggare. Observera det långa s-et i Cremonen-

sis. Det förväxlas lätt med ett f. Standard på nästan alla etiketter är sedan någon ordform på »fac-» eller »fec-». Den kommer av ett latinskt ord som betyder göra. AS har alltså gjort fiolen. Detta »fac-» har vi i ordet faktum, något som verkligen gjorts eller fullbordats. Artalet på etiketten kan skilja, beroende på vilket instrument som varit eller föregivits vara förebild för fiolen ifråga. Men stundom var man vårdslös. I brevsförden har jag en »Stradivarius», byggd 1770, alltså 33 år efter mästarens död.

Joseph Guarnerius fecit
Cremonae anno 1741 IHS

En annan vanlig etikett är den på bild 2. Denne Guarnerius har fått tillnamnet »del Gesù» (Jesus) efter korset och de tre bokstäverna IHS. Bokstäverna kan bli tolkas som »Jesus, människornas frälsare».

Tyvärr är de allra flesta av ovanstående etiketter endast standardetiketter från de stora fiolfabrikerna. Men en etikett, som ofta dyker upp i bre-

ven, och där man måste se upp är följande: »Jacobus Stainer in Absam prope oenipontum 16. Den skall tydas »Jakob Stainer i Absam nära Innsbruck». Att ortnamnen ofta har sin latinska form kan göra det knepigt för den oinvidige. Denne Stainer var på sin tid långt mer uppskattad än självaste Stradivarius. Därför händer det att tom de finaste mästarna i Mittenwald satte sådana etiketter i sina fioler. Mittenwald ligger bara några få mil från Absam, och för många fiolbyggare där var Stainer den stora förebilden.

Joseph Horenstainer Muficant
in Mittenwald anno 1755

En och annan frågar också om fioler med ortsangivelsen Mittenwald på etiketten. Se text bild 3. Då börjar det bli spännande, ty möjligen är Mittenwald-etiketterna inte fullt så ofta förfälskade som andra. Mittenwald vid Isar, eller Iser som man skrev förr, är fiolbyggarnas paradys. Förr var detta en fattig alphy i Isars dalgång nedanför det snö-

täckta Karwendel. Där höll bönderna svälten borta genom att vintertid sitta och göra fioler att sälja på värmarknaderna. Jämför trähåstar och hårbeten i Dalarna. Men nu är Mittenwald en välmående turistort, och en yngling av gammal cellobyggarsläkt, Max Rieger, har försörjt sig genom att tävla i världscupen mot vår Ingemar Stenmark.

Fortfarande sitter det dock fiolbyggare innanför de rikt blomstersmyckade fönstren i Mittenwald, och i fiolbyggarskolan överförs kunskap och konstsinne till nya generationer. Går man sedan in på kyrkogården, denna livets gästbok, är det som att bläddra i ett fiolbyggarelexikon: »Fürst, Hornsteiner, Jais, Klotz, Knilling, Kriner, Nebel, Reindl Rieger» osv. Mittenwald förtjänar ett eget kapitel.

Skriv och fråga vad du vill om fioler

Skriv till Sören Ekebjörns i Land och fråga om allt som rör fioler och fiolbyggeri. Hur du skall laga en skada, vilket lack som är bäst, vad man bör tänka på när man köper en ny fiol... Adressen är FOLKETS FIOLER, Land, 105 33 Stockholm.

FIOL- BYGGAR- KUNGEN

kommer till Ludvika

Andäktiga adepter sitter vid mästarens fötter, med ögonen trängande som klot ur huvudena då han visar hur man fäster taglet vid stråken.

Fiolbyggarnas okränkte kung, mästaren Josef Kantuscher från Mittenwald, är i Ludvika.

»Josef Kantuschers fiolbyggarkurs» står det på en textad skylt på dörren till Vasaskolans aula. Inne i aulan sitter 40 fiolbyggaramatorer i en halvcirkel runt Josef Kantuscher.

– Den här kursen kommer att betyda kolossalt mycket för svenskt fiolbyggeri i många generationer framåt, säger en entusiastisk deltagare, Arne Skoog från Danderyd.

Sören Ekebjörns kan ta åt sig äran av denna milstolpe i svenskt fiolbygge.

Det började med att Sören satte in en liten annons i Land om lacker och harts till fioler.

– 150 fiolbyggare svarade direkt, berättar han.

Starka lidelser

Sören Ekebjörns anade vid den av intresset, och började fundera på att anordna en kurs i fiolbyggeri.

Nu hör till saken att fiolbygge tycks vara en syssla som sätter de starkaste lidelser i rörelse. Det finns ungefär lika många system (tankar om hur tonen ska bildas i instrumentet och hur delarna i fiolen ska samverka för en harmonisk ton) som det finns fiolbyggare. Någon oomtvistad storhet på området existerar inte – inte i Sverige.

– Jag insåg att om jag skulle våga anordna en kurs måste jag ta hit den störste, säger Sören Ekebjörns.

Det blev Josef Kantuscher från Mittenwald i Tyskland, som är ett centrum för hantverket.

Josef Kantuscher har varit 43 år i branschen. Började med att bygga 150 osignerade violiner. Därefter ansåg han sig ha funnit det mest harmoniska systemet. Nu har han 500 signerade instrument bakom sig.

– Det enda som avgör vad som är bäst är vad de stora artisterna önskar, säger Josef Kantuscher, ty han är själv inte någon dogmatiker.

– En stor artist kan locka fram toner ur en fiol som jag själv aldrig kan åstadkomma, fast jag spelat sedan jag var barn.

Börjar förfalskas

Nu hanteras hans violiner på de största konsertscenerna

världen över, av de yppersta violonisterna. Josef Kantuscher har nått det stadium av hantverksskicklighet där hans instrument börjat förfalskas.

På kursen i Ludvika kunde 150 deltagare beredas plats, i fyra tvådagarskurser. Den första timmen av varje kurs har deltagarna satt i gång med att disputerat med varandra om konsten att bygga fioler.

Därefter har inte mycket mer än en och annan andäktig suck kunnat höras. Insikten att »det är ingen idé att vi slåss, grabbar – där sitter han» har snabbt lägrat sig över församlingen.

– Vetenskapen och teorin kan aldrig föra fiolbygget framåt, förklarar Josef Kantuscher, det är på handaskickligheten det kommer an. Och så börjar han tälja en basbjälke med hjälp av bara hjärna och kniv, med omväxlande höger och vänster hand.

Man kunde nog bli nertryckt för mindre, om man är en amatörbyggare som byggt sin första fiol på en studiecirkel.

Men se, det var inte meningen. När Josef Kantuscher talat om vilka oerhörda krav som ställs på fiolbyggare kunde en av amatörerna, Arne Skoog, inte vara tyst. »Är det då någon idé att vi sysslar med det här?» undrade han. Och fick svaret:

– På oss yrkesbyggare ställs stora krav. Men det finns ingen bättre hobby än att bygga fioler.

Fiolbyggandet måste nämligen vara en passion, menar Josef Kantuscher.

Mästaren lärde också

– Den dagen alla trän är lika som lyktstolpar, med exakt samma ådring – då kommer industrin att kunna bygga fioler, säger han.

För mästaren själv har det varit roligt att träffa amatörerna – bönder, snickare, ingenjörer och jägmästare som bygger fioler på fritid.

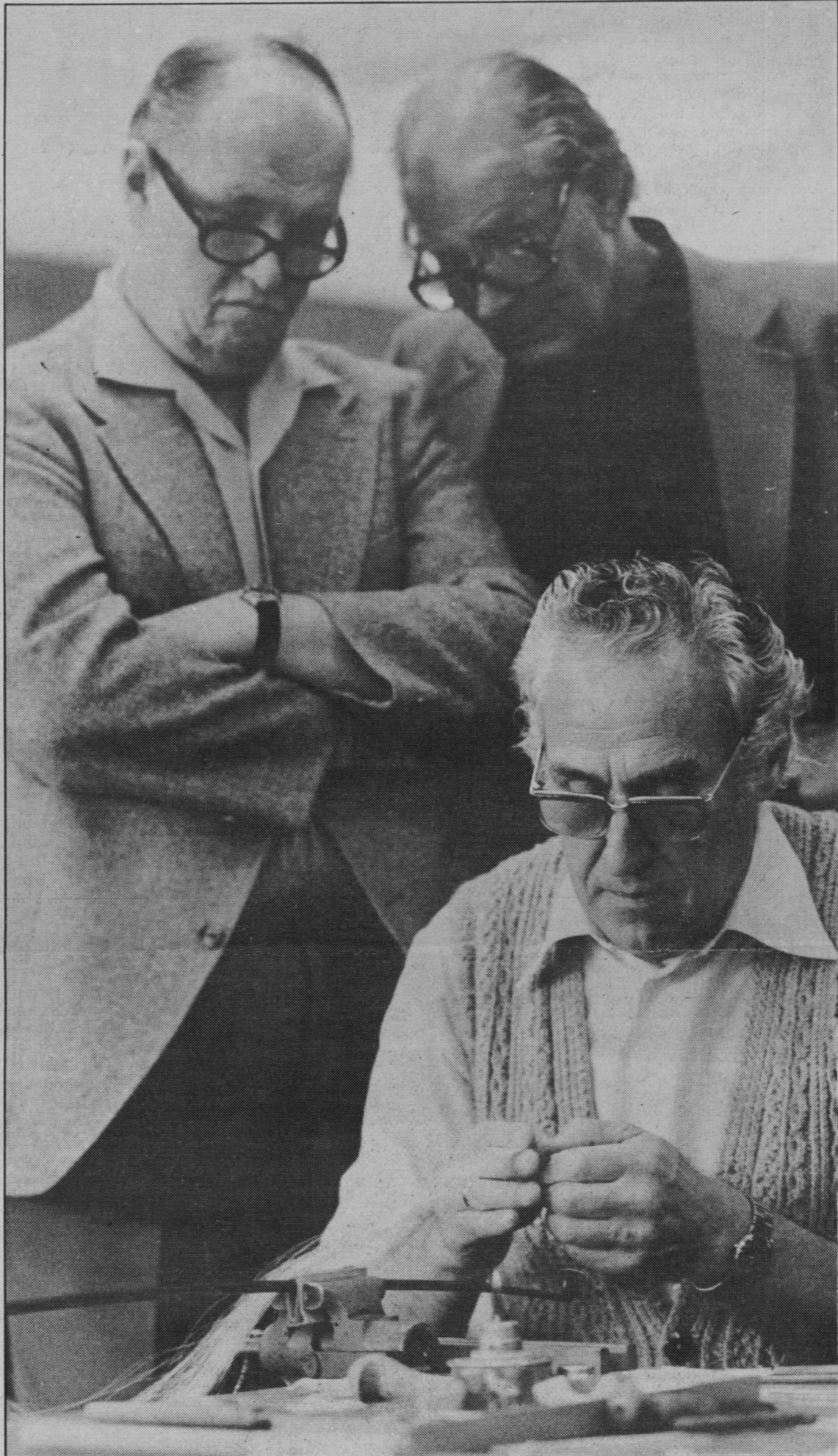
– När jag träffar andra yrkesbyggare vet jag ungefär vad som ska sägas – där finns inte mycket mer att lära. Men här har jag t ex träffat snickare som vet mycket om exempelvis fetthalter i olika träslag.

Och så tycker han att det är roligt att möta det lidelsefulla intresse som finns bland svenska amatörfiolbyggare. Och på det behöver man inte tveka om man besökt Josef Kantuschers fiolbyggarskola i Ludvika.

Kerstin Davidson

Bilder:

Thomas Fahlander

Andäktig tystnad och spänd koncentration som när en cirkusartist ska utföra sitt svåraste nummer. Och visst var det ibland nära nog cirkuskonster som demonstrerades av fiolbyggarkungen, Josef Kantuscher, på kursen i Ludvika. Här visar han hur man fäster taglet vid stråken.

»Privatkonsultationer» i enrum fanns det också tid för. Här granskar Josef Kantuscher en fiol som byggts av Eugen Joss från Umeå (i mitten). – Fiolen har nästan violahöjd, anmärker Josef Kantuscher. Till sist sätter han instrumentet under hakan, provspelar och berömmar: – Den har en vacker, mjuk ton.

Sören Ekebjörns

Fiol i mässing

Inr 42 skrev jag om etiketter. IN Peterson hör till dem som nu undrar, om hoppet möjligen är större att fiolen är äkta, om de två sista siffrorna på etiketten är skrivna för hand. Tyvärr inte. Fiolbyggarna brukade beställa etiketter där de två första siffrorna i årtalet var tryckta. De behövde själva bara fylla i resten, och så går det till än i dag.

Okunnigheten eller vårdslösheten var stor. Det stora flertalet ägare av »Stainerfioler» kan intyga detta. I deras fioler står det ofta tryckt »17...», varefter byggaren sedan tillfogat t ex »30», skrivet för hand. Nu är det så att Stainer dog redan 1683. Etiketten är alltså i grunden omöjlig.

Många olika material har man prövat vid fiolbygge. Bland de mera märkliga är mässing. Evert och Greta Andersson i Fritsla har just en mässingsfiol. Själva har jag aldrig haft tillfälle spela på någon mässingsfiol, men jag utgår ifrån att det musikaliska utbytet måste vara måttligt. Vore tonen vacker och fioläkta skulle säkert den fioltypen ha slagit igenom. Det hade naturligtvis varit mycket lättare för fiolindustrin att garantera jämna kvaliteter, om man fått bygga av standardiserad plåt i stället för naturens nyckfulla trä. I bla musikmuseet i Markneukirchen i Sachsen finns just en mässingsfiol. Men där finns också fioler av glas, tändstickor, lera och allt vad fantasin kan orka med.

Fiolen i Fritsla är alltså inte unik, men det finns nog inte så många av den sorten. Förutom i Markneukirchen finns en i Musikhistoriska museet i Köpenhamn, gjord 1906 av bleckslagare Sörensen, och mässingsfioler lär ha tillverkats i Skultuna. I »Vägledning för besökande i Göteborgs Musei historiska afdelning» omnämns en »Violin af mässing», signerad »C. E. Asplund Skultuna».

Fioler av den här sorten hör förstås hemma bland kuriositeter. Men kanske var det inte så dumt med en fiol av mässing ibland, när det gick hett till på danser. Evert Andersson berättar hur hans fiol har skrämor efter sådana bataljer.

Vad den är värd vågar jag inte uttala mig om. Själva har dock Evert Andersson ett allvarligt bud på 10 000 kronor. Men man säljer inte gärna en släktklenod. Hans far som var född 1861 berättade hur »Gustaf III införde strängmusik i militärmusiken, och från den tiden är den». Hur det nu förhåller sig med den saken vet jag inte. Men kanske finns det någon som kan berätta mera om mässingsfioler, ett udda kapitel inom fiolbygget.

En vit skönhet från Bohuslän

Stig Larsson tar upp sin hembyggda fiol ur det svarta fodralet. Han sätter instrumentet under hakan och spelar några vackra — mjuka, runda och klara — toner på det.

Greppbräda, skruvar och stränghållare lyser vita. Han har gjort dem av älgben i stället för i den traditionella svarta ebenholzten.

— Fiolen är 1,5 mm för smal över halsen, men det är inte mycket att göra åt. Det är sällan som älgarna blir ens så här tjocka om benen, säger han och mättar över greppbrädan.

— Det är inte min idé det här med älgbenet, fortsätter han. Jag såg ett TV-program om en gammal skomakare som hade byggt fioler med älgbensdetaljer och jag tyckte det verkade värt att pröva.

Och han har byggt en bra fiol. Stolt berättar han om berömmet han fick av Sören Ekebjörns och självaste fiolbyggarkungen Josef Kantuscher från Tyskland. Dem träffade Stig på fiolbyggarkurs i Ludvika i somras (Land berättade om den i nummer 39).

— Jag visste att det var bra ton i fiolen, säger Stig, men hade ändå väntat mig en massa kritik och det enda de anmärkte på var att fiolen är 1,5 mm för smal över halsen.

Traktens allt-i-allo

Stig bor i Solhem i närheten av marknadsplatsen i Rabbshejde, nästan fyra mil norr om Uddevalla. Här har han bott i hela sitt liv. De senaste 20 åren med fru Birgitta. De har fyra barn, det äldsta arton och det yngsta sex år gammalt; Hans, Anders, Charlotte och Beatrice. Han odlar spannmål på sjutton tunnland och har lika många tunnland skog.

— På det kan man inte leva, säger han. Så jag är traktens allt i allo — hjälper till lite där det behövs, och det trivs jag med. Dessutom jobbar Birgitta som dagmamma.

När Stig var 10–12 år gammal blev ett dragspel kvarglömt hemma hos honom. Eftersom han tyckte om musik lärde han sig genast spela lite på det och när det måste lämnas tillbaka rotade han fram en gammal fiol på vinden och fortsatte spela på den.

Spelar för barnen

— Men det var ingen bra fiol så jag byggde mig en egen så småningom. Då fick jag hjälp av Erik Mattsson i Dingle, det var 1958, säger Stig.

Och den fiolen hängde med genom åren.

”Älgbenet är hemligheten”

— Men jag spelar bara för gumman och ungarna, säger han. För jag spelar nog lite falskt men jag vet hur en vacker fiolton ska låta.

1980 gick han på kurs och byggde sig en nyckelharpa. Då väcktes lusten att bygga fioler inom honom. Så efter nyckelharpskursen har han byggt tre stycken.

Nu ska han leda en fiolbyggarkurs i Munkedal. Medborgarskolan tjuvade på honom tills han lovade ställa upp.

— Visst ska det bli roligt, säger han, hoppas bara att jag klarar av det. Jag har ju aldrig lett kurser förut. Men de som vill bygga fioler är nog mycket intresserade så det ska nog gå bra.

Utän ett brinnande intresse hade Stig aldrig kunnat bygga sina fioler, menar han.

Vet du varför fiolen med älgbensdetaljerna på är så bra?

— Ja, det vet jag men det är en hemlighet.

Greppbräda, skruvar och stränghållare är av älgben.

— Visst var det lite hårt att jobba med men jag använde stålsvarv till skruvarna och smärgelskivor till det andra och det gick ju bra, säger Stig.

Text: Kerstin Holmberg
Bilder: Christer Hallgren

Stig Larssons fiol har greppbräda, skruvar och stränghållare av älgben. Men varför älgbenet gör fiolen så bra — det vill inte Stig avslöja. — Men det var mödan värt att arbeta i ett så hårt material, säger Stig.

Stig Larsson spelar på den första fiolen han byggde. Det hörs att han tycker det är roligt. — Jag har lärt mig spela själv, snappat upp melodier från radion och så. Nu har yngsta grabben börjat spela. Han har lärt mig en del melodier på senaste tiden.

Öppet hus för Olof Larsson-fioler i Linköping

Vem vet något om fiolbyggare Larsson? Det frågade vi i Land nr 43.

Vi har fått svar från hembygdsforskarna Erik och Sten Carlegrim. De berättar att Olof Larsson levde större delen av sitt hundraåriga liv i Östra Skrukeby öster om

Linköping.

Olof Larsson har tillverkat över 300 fioler av hög kvalitet. Han dog 1906 och betraktades med stor respekt av sockenborna. Det sägs att han var trollkunnig och kunde förvända synen på folk.

Var finns Larsson-fiolerna i dag?

Land håller öppet hus för alla lyckliga ägare till den trollkunniges fina fioler.

Sören Ekebjörns tittar på och bedömer fiolerna i Linköping torsdagen den 16 december mellan kl 15.00 och 19.00. Lokalen är Skönfär-

garegården i Gamla Linköping.

Har du inte möjlighet att komma till Linköping vid det tillfället, skriv då till Land och berätta om din Olof Larsson-fiol. Adressen är »Folkets fioler», Land, 105 33 Stockholm.

MÄSTER KALLIN

Uno har inte bara byggt fioler. På väggen bakom honom i hans skrivarhörna hänger bl a ett par dansmästarefioler efter gammal modell, en träslevsfiol och i handen håller han en medeltida fiddla.

– Just fiddlan brukade jag spela mycket på, säger Uno. Den låter så trevligt.
För fem år sedan blev han förlamad i höger sida och kan inte spela eller bygga fioler längre. När olyckan slog till fick Uno fantastisk hjälp från sina vänner i Västra Värmlands fiolbyggarklubb. Uno bestämde sig för att bli frisk. Alldeles nyligen kom hans bok i fiolbygge ut, skriven med vänster pekfinger.

första fiol som han sedan spelade på i några år.

Efter två år på Folkliga musikskolan var han lärling hos några fiolbyggare innan han kom till Fackskolan i Mittenwald.

Lärde sig snida i trä

Väl tillbaka i Värmland gifte han sig med Maj-Lis och tillsammans har de fyra barn, Anna, Marja, Kalle och Eva, de är mellan 19 och 11 år gamla. Så arbetade han hos möbelsnickaren Matts i Taserud.

– Det är bra för en fiolbyggare att kunna snida i trä, säger Uno. Och det fick jag lära mig hos Matts. Jag snidade gustavianska stolar och bord. Matts var en utmärkt lärare, varm och mänsklig, dessutom hade han humor, en egenskap som jag värdesätter högt.

Sedan utbildade han sig till slöjdlärare och från 1960 arbetade han som det på halvtid och ledde kurser i fiolbygge på sin fritid. Som mest har jag haft åtta kurser i veckan.

– Fiolbygge blir man inte rik av, skrattar han. Man måste ha något att leva på också. Att vara slöjdlärare är ingen dålig födkrok.

– Jag har alltid tyckt om att lära ut saker, fortsätter han. Det är viktigt att lära sig göra rätt från början när man ska bygga fioler. Att kunna förstå problemen med det så tidigt som möjligt. Lär man sig bara det finns obegränsade möjligheter i hantverket. Den bästa fiolen är inte byggd ännu. Det är inte svårt att bygga en fiol bara man vet hur det ska gå till. Ungefär det har jag velat förmedla till mina elever. Och så tror jag det är viktigt att folk får göra något med sina händer.

– Dessutom, lägger han till, har jag träffat så många härliga människor med de mest skilda yrken och intressen på mina kurser och det har varit väldigt stimulerande.

Fiolbygge i skolan

Han menar också att han lärt sig mer om hantverket genom att se sina

elever bygga fioler.

Hans slöjdelever i skolan har också fått lära sig att bygga stränginstrument, fioler av stora träslevar och små enkla dansmästarefioler.

– Tråkigt nog har man så lite slöjd i skolan att vi inte hann bygga vanliga fioler. Men träslevsfiolerna var populära, en gång hade jag tjugotre stycken på gång samtidigt, och de blev färdiga med strängar och allt. Sedan lärde sig många spela på fiolerna de byggte. Uno ler åt minnet.

För sju år sedan startade han fiolbyggarklubbar i Filipstad och Värmlands Nysäter. I den senare är Uno fortfarande aktiv och medverkar på mötena varje måndag.

Själv har han byggt 58 fioler. För många av dem har han fått diplom och utmärkelser på olika utställningar.

– Men det roligaste är nog gesällbrevet och sedan när jag fick mitt mästarebrev 1970 efter tolv års verksamhet med fiolbygge, säger Uno.

Allt detta fick ett plötsligt slut 1978. Uno höll på att bygga till ett rum på sitt

torp Fiskerud i Värmlands Nysäter, 2 mil norr om Säffle. Från början var torpet familjen Kallins sommarstuga. Det ligger högt beläget mitt inne i skogen, omgivet av skogsbeklädda berg. För tio år sedan flyttade familjen hit eftersom de i alla fall tillbringade sin mesta tid här.

Drabbades av förlamning

På våren 1978 var Uno i full färd med att gjuta grunden till det nya rummet när han drabbades av en förträngning på stora kroppspulsådern, blev förlamad i höger sida och fick afasi.

– Det kom som en blix från klar himmel, säger han. Allt blev kaos. Jag kunde tänka klart, men varken tala eller skriva. Så småningom begrep jag att förstodet, det lilla jag nu hade, fanns kvar. Då bestämde jag mig för att bli frisk igen.

– Men visst har det varit kämpigt ibland när det bara inte gått att prata. På sätt och vis förstår jag dem som ger upp.

Västra Värmlands fiolbyggarklubb har betytt mycket för Unos tillfrisknande. När han låg på långvården i Säffle kom de och hämtade honom på måndagarna för att han skulle vara med på deras sammankomster. Efter kvällens slut körde de honom tillbaka till sjukhuset.

– Det var fantastiskt, säger Uno. Och inte nog med det. De byggde klart rummet åt mig också. Som tack för allt jag gjort för dem, sade de.

Nu, fem år efter att Uno blev sjuk skriver han utan svårigheter och talar i det närmaste obehindrat, då och då får han göra en paus innan orden kommer till honom. Förlamningen sitter i. Han kan gå, men inte använda sin högra arm.

Lärt ut konsten

– Jag kommer kanske aldrig att kunna bygga fioler igen, säger han. Det är klart att det känns, men samtidigt är jag glad att jag hann lära många människor bygga fioler innan jag blev sjuk.

Men hur många det rör sig om har jag ingen aning om. Och så har jag fått boken skriven.

Uno hade börjat på sin bok redan innan han blev sjuk.

– Men då hade jag aldrig tid att arbeta på den. Så jag är glad över att den blivit färdig nu. Den är skriven för amatörer, man ska kunna bygga en fiol med hjälp av den även om man inte visste ett dugg om fiolbygge innan. Just nu håller Uno på att dokumentera värmländska fiolbyggare. Hittills har han 326 namn i sin pärm. Många har han träffat och andra har han hittat genom att fråga sig fram. Den äldsta byggaren han spårat verkade på 1700-talet och hette Bertil Nilsson.

I pärmen finns berättelser om byggare som Uno vet mycket om. Som Johan Nolin, en fattig dräng från Värmlands Nysäter som byggde mycket bra fioler. Uno visade en fiol av honom för en lärare i Mittenwald som sade: »Den som är begåvad av naturen behöver inte gå i några skolor.»

Eller folkskolläraren Harald Karlsson i Åmotfors som lät barnen bygga fioler i slöjden och sedan startade en orkester med dem i början på 1900-talet.

Om de allra flesta byggare står det bara några rader, det krävs bara att man byggt en fiol för att få komma med.

– Sedan har jag nya projekt framför mig, men de är bara på planeringsstadiet än. Men en sak är säker, jag tänker inte ha tråkigt fast jag inte kan spela eller bygga fioler längre. Det finns så mycket annat att göra!

Kerstin Holmberg

EN NÄSTAN ITALIENSKT LJUM SOMMARKVÄLL när de sista solstrålarna lyste rött längst uppe på alpspeten, kom jag i samspråk med en svensk nere på gatan i Mittenwald. Det är mycket längesedan nu, men jag förstod snart att jag borde lägga händerna på minnet. Svensken hette Uno Kallin, och han nämnde helt i förbigående att han gått igenom fiolbyggarskolan.

Namnet sade mig ingenting, men eftersom det är så få svenskar som studerat därnere, passade jag nästa dag på att fråga rektorn på skolan, Konrad Leonhardt, om han minde någon Herr Kallin från Sverige.

Från det ögonblicket stod det klart för mig att det gällde att hålla ett öga på »Herr Kallin, Schweden». »I den mannen har ni en utomordentlig fiolbyggare. Honom kommer ni svenskar att få glädje av», var några av Leonhardts ord. Av klangen i rösterna förstod jag, att här talade han om någon utöver det vanliga.

Sedan försvann Uno Kallin ur blickfältet för mig. Men så fick jag höra, att han hade en fiolbyggarbok på gång. Självklart var mina förväntningar högt uppskrivade. Och jag har inte blivit besviken.

Yrkesmannen

»FIOLBYGGE, BYGGBESKRIVNING» är den odramatiska titeln på Uno Kallins bok. Omslagsfotot av en fiol är tekniskt bedrägligt, men sedan börjar allt det roliga.

I förordet säger han hur han ämnar »följa arbetsgången vid Statliga fackskolan för fiolbygge i Mittenwald, där jag är utbildad». Detta är väsentligt. Det är hela tiden yrkesmannen som talar. Men han har respekt även för alla de amatörer på olika nivåer som experimenterar och kanske också ger varandra mer eller mindre berättigade tjuvnytt. Själv går han inte längre än till att säga att mycket av allt det

Kallins bok förmedlar yrkeskunskap

tvivelaktiga vi möter beror på »dåliga förebilder» eller »otyglad fantasi». Uno Kallin vill lära oss se. Bilden av 12 stall av goda och dåliga mästare talar för sig själva.

Den väldige Hornsteiner

Genomgående respekterar Uno Kallin kunnighet, och han har bara gott att säga om våra främsta svenskar, men för mig är det en särskild fröjd att läsa rader som denna: »Jag önskar jag kunde visa hur min gamle lärare Alois Hornsteiner gjorde, när han hyvlade 'Aderspäne' (inläggningsådror), som han kallade dem.»

Nu är Hornsteiner pensionerad och han hjälper mest sin bror med höskörden. Många har berättat om respekten för den väldige Hornsteiner. Hur han t ex höll upp deras snäckor mot fönstret med alperna i bakgrunden och på genuin dialekt kritiserade varje vindling. Den dialekten inger respekt världen över i dag. Kanske vet inte alla att Hornsteiner förde privata anteckningar om vilka som byggt alla de enbart nummerförsedda fioler som lämnade skolan.

En annan, ännu fullt verksam lärare som nämns är Andreas Fürst, lackeringslärare sedan över 20 år vid det här laget. Uno Kallin berättar också hur rektor Leonhardt närmast hatade sandpapper. Numera har det gått så långt, att Leonhardt låter varje snitt i snäckan på sina fioler vara synligt.

Att här närmare behandla Uno Kallins bok är onödigt. En var som är intresserad av fioler måste i alla fall

skaffa den och studera den noggrant. Inte på någon punkt svävar författaren ut i diffusa betraktelser. Man får veta exakt hur man skall fatta sina verktyg.

Så här går det till när man lär sig fiolbyggeri så att världen vill ha ens instrument. Så att man kan försörja sig och sin familj, och betala skatt på sin inkomst.

Det är viktigt att påpeka att »Fiolbygge» är skriven av en som klart, redigt och med skarp reflektion har återgivit vad han fått lära sig under några år i Mittenwalds berömda fiolbyggarskola. Uno Kallin förmedlar yrkeskunskap till alla våra passionerade amatörer.

Uno Kallin, FIOLBYGGE, BYGGBESKRIVNING, 102 sid, häftad, trådbunden, rikt illustrerad, ca pris inkl moms 135 kr. BYGGGRITNING, ca pris inkl moms 68 kr, levereras i pappulle. LTS förlag.

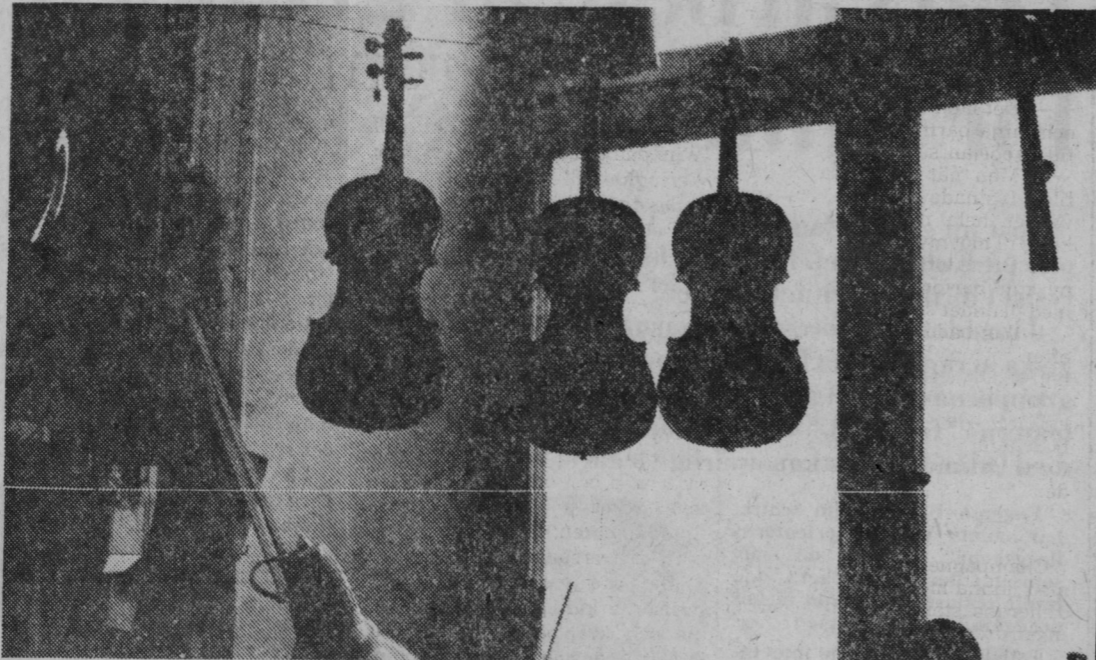

FIOLENS DAG

Möt Uno Kallin på Skansen!

Söndagen den 24 april, mellan kl 11.00 och 16.00, ordnar Land Fiolens Dag på Skansen. Då kan du träffa Uno Kallin som tillsammans med Evert Nilsson från Årjäng i Värmland visar hur man bygger fioler. Evert Nilsson har också med sig sina fina fiolbyggerverktyg som han gjort själv. Det händer mycket mer också på Fiolens Dag. Läs i Land framöver.

Oscar Hedlund, söndag:

Nu andas trä. Nu vilar träddror och spänner sig ytor i harmoni. De nymakade fiolerna hänger i fönstret i Bengt Lindholms ateljé... de visslar svagt till träden utanför, som savar.

Kräv tryggt trä!

□ Det är så att jag samlat på mig några gamla violiner av Stradivarius. Dom är av rejält trä. Dom är väldigt gamla, ungefär från 1780-talet. Men dom hänger med, dom fiolerna! Dom tål. Fioler är inte alls så spröda som det sägs. Allgran i locket. Lönn i botten. Fintina grejer.

Och åren bara går. Jag tänker inte så ofta på mina Stradivarius. Trä är ju trä. Men så händer det där rätt så tråkiga förra söndagen.

Örebro regionmusik var vaktparad och trudituttade i hällande regn. Det forsdade in i oboer och klarinetter, det rann i strömmar ur horn och flöjter. Jourhavande krigsmakt i form av en musikgaleen major på Slottet märkte inget. Han bara stampade taktiken så det sa klafs klafs.

Instrument förstörda för tiotusentals kronor, grät en av musikanterna ut i Aftonbladet.

Trä sprack. Klarinetter havererade. En oboe blir aldrig riktigt mer sig lik.

Trä...! — som fioler. Sprack!!!

Violinmakare Bengt Lindholm har makat violiner sedan år 1931. Han lärde sig makt av fadern. Violinmakande är ett ädelt konsthantverk, i rakt nedstigande led till Antonio Stradivarius. Jag tyckte jag kommit rätt med min oroliga fråga:

— Förlåt, men hur förhindrar jag nu att trä spricker?

Bengt Lindholm säger att jag inte kan förhindra att trä spricker.

— Ingen kan! Det är de ädla träslagens magi. Antingen spricker det. Eller också spricker det inte — trä är ett levande material. Trä uppför sig som man behandlar trä...

Antingen håller fioler några hundra år på raken.

Eller också säger det pang i dom: jättesprickan!..

— Violiner då, kanske med ett litet mildare och sorgsnare knäpp i sprickandet. Men en kontrabas... en cello... det är väldiga krafter i rörelse när trä ruskar på sig och spricker med ett dån.

□ Jag erbjuder mig att inte gå i vaktparader med mina Stradivarius. Att undvika regn. Att gå försiktigt...

— Undvik värme också. Och temperaturväxlingar. Far inte till Norrland, där är det torrt och håftigt i skarvarna mellan värme och kyla...

Han hör på rösterna när det drar sig mot högsäsong.

— Rösterna låter så bekymrade... nej, inga anderöster inifrån violinerna! Det är telefonröster. Från musiker som framåt månaden februari-mars kan höra smällar i lock, bottnar och sargar.

Fagotten läcker!... Verner Forst, som jagat läcker i träblåsinstrument i hela sitt liv, känner sig fram mot sprickan.

Lägenhetens centralvärme är farligare än regn på vaktparader. Regn kan man skydda sig mot. Torka av. Men inte värmen; den är torr och smygande sig in i minsta åder och skrymsle.

Trä andas. Trä "vandrar" — drar ihop sig av värme, vidgar sig av fukt.

— Du kan inte försäkra dig mot naturens växlingar. Du kan inte binda trä. Då frigör sig trä, som ett våldsamt uppror. Ingen vet om det händer... och när det händer.

Det är ingen vidare trygghet med trä, faktiskt.

— Trä i tex en cello kränger och häver sig så pass att stränghöjden ändras sig. Därför brukar cellister parera med ett "sommarstall" och ett "vinterstall" — alltså: den där bryggan som håller upp strängarna nere vid ljudhålen.

Bengt Lindholm brukar bokstavligen skära upp en cello som häver sig farligt våldsamt. Det är inget instrumentmakande. Det är en allvarlig operation... med risk att tonen dör.

— Man skär upp vid sargen, limmar sedan till... man tycker sig höra hur trälocket suckar av lättnad och kommer till ro.

En gång i USA i en fin instrumentateljé såg Bengt Lindholm en dam svepa en Stradivarius i golvet. Uj, sa damen nervöst och satte klacken rakt genom fiolen..!

Lindholm minns att han rös. Dom tog sedan 500 dollar för det enda som blev kvar, snäckan.

□ Det gäller alltså bara att hålla värmen borta. Och samtidigt att hålla fukten borta. Inte kliva. Inte trampa. Vinddrag — gärna torr och varm tjuvluft — kan ta kål på ett helt piano.

Vinddrag?! Fukt..!

— Ja, det är nog så att din andedräkt är lite blöt, säger Verner Forst. Blötan är faktiskt marig

att undvika i blåsinstrument — klarinetter, oboe, fagott, träblås.

Verner Forst är instrumentmakare på Karlavägen. Han har anor i hela sitt liv tillbaka till staden Mark Neukirschen där instrumentmakarbodarna stod tätt som ådrorna i ädelträet.

Oboe, klarinett... hårda träslag. Grenadill. Ebenholz.

Jag föreslår ivrigt att gå över till en liten stadig oboe. Den verkar hållfast och garantiriktig.

— Oboen kan spricka... det märker du den dagen då luften liksom rinner ut. Oboen är otät av en knappt synlig spricka. Tonen dör... då är skadan allvarlig, säger Verner Forst på ett hyggligt men hemskt sätt.

Då ser jag i stället några blixtrande tvåflöjter. Stadig metall, inget träblaj där inte. Silver. Platina... stadiga saker.

När du tappar luften beror det på att klaffarna blivit otäta. Då måste allting justeras. Byta skinn. Våldiga sprickor gapar på upp mot en halv millimeter!

Klarinett. Rak och tryggsäker. Verkar tålig.

— Mekaniken! Eller klaffarna som krånglar. Eller påronet — optill — som spricker. En gång sprack konsertmäster Thore Janssons klarinett så det kånsmall i tänderna..!

Trä är ju så underbart levande! Trä är inte ett dugg schablon-säkert med indexgaranterad livstid.

□ Det här med skvättandet på självaste vaktparaden samt allt jag nu fått veta om trä har gjort mig ängslig.

Som tur är har jag inga Stradivarius. Det bara sa jag. Då skulle ni på ett pedagogiskt vis fatta hur otrygg jag är. Själva virket i en mästariolin kostar inget att tala om. Det är själva limmandet som kostar skjortan.

Så nu är jag ängslig inför trä. Trä ger mig ingen värdebeständig trygghet med avtalsreglerad hållfasthet. Trä är nyckfullt som själva livet. Detta måste politikerna göra något åt. Trätrygghet är det enda jag kräver nu till valet.

Det enda politikerna vågar garantera mig, med ärlig blick in i mina ögon och med fast handslag, är totaltrygghet i största allmänhet.

Trä törs inte ens politiker börja tafsna på.

Text och foto: OSCAR HEDLUND

KOSTYMER OCH ROCKAR!
Även för fullvuxna!
Gå alltid till **AXEL JOHANSSON**
Norrlandsg. 16, 20 67 70

Tre nya av en kvaddad mästariol

De allra flesta frågar efter värdet på sin fiol. En gammal fiolbyggare gav ett enkelt råd: »Om en fiol kostar mer än den låter, då skall man gå till en fackman för att få råd.»

Många instrument har ju ett historiskt värde, som höjer priset. Men endast en verklig fackman kan avgöra vad som är äkta. Det finns mästariol för falskningar, som är svåra att avslöja. Den gamla trägrunden brukar dock inte kunna kopieras. Varje försök leder bara till en smutsig fiol.

Men även de stora kända kan ha fel. Det har berättats, att man vid ett tillfälle inför en utställning fick in 3 000 expertgaranterade, äkta Stradivarius. Alltså mer än tre gånger så många som han anses ha byggt.

Till en viss del kan det dock här röra sig om hur mycket som skall vara original för att en fiol skall kallas äkta. Just nu är tex engelska, antika möbler högsta mode på kontinenten. För att klara efterfrågan lär man visst göra så att man slaktar en möbel och bygger om den till flera. Så är det också med fioler. En helkvaddad gammal mästariol kan paras ihop med delar från andra till flera äkta fioler. De som hämtar delar till sina bilar på skroten vet hur det går till.

En tredjedel Venedig

Jag var med en gång när en expert frågade kunden om han ville veta sanningen om sin fiol: »En tredjedel Venedig, en tredjedel Milano och en tredjedel Neapel». Det var närmast en smaksak vilken ursprungsbeteckning som skulle gälla. När det gäller mästariol ser experten genast om det finns mer än en »handstil» på instrumentet.

Amatörbyggen kan också verka vara tillkomna av mer än en byggare. Men då beror det oftast på att byggaren inte

haft någon egen stil. För de olika delarna på fiolen har han imiterat än den ena än den andra förebilden. De flesta av oss störs väl inte särskilt mycket av sådant. Vi är för stilistiskt oskolade. Men vore det fråga om vanlig handstil, skrivstil, då skulle vi reagera för stilblandning och stillöshet.

Håll rent från hartsdamm

Ett par fiolbyggare har bett mig påpeka ett par saker. Håll fiolen ren från hartsdamm. Hartsset förenar sig med lacket och det kan bli svårt även för en fackman att göra rent. Endast om fiolen är mycket enkel och man »känner för hartsdammet kan det väl få vara kvar. Om man behöver dammet för att bli inspirerad.

Fackmannen kan konstet att göra rent med sprit. Men det bör ingen otränad försöka sig på. Vi får hålla oss till de rengöringsmedel som finns i handeln. De är nästan ofarliga. Men de innehåller i allmänhet olja. Därför bör man se upp. Det får inte finnas sprickor på instrumentet, där olja kan tränga in. Då blir det svårt att limma. Se särskilt upp på tungorna på f-hålen! Där finns det ofta nästan omärkliga sprickor. Håll rent även under stränghållare och greppbräde.

En fiolbyggares råd: »Torka av fiolen efter varje spelning. Följ ett bestämt mönster. Då ser du också om det håller på att hända något med fiolen. Då skall den in på översyn. En bra fiol måste vårdas. Den är en gåva till mänskligheten.»

128 violiner - vilken härlig syn...

□ I dag borde ni faktiskt gå till Musikmuseet på Slottsbacken 6 i Stockholm.

□ Där kan ni titta på 128 violiner, altvioliner och violonceller. Och ni kommer då att säga: herregud så vackert, att dom bara kan... och ett sånt pillande!

□ Det är medlemmar ur Nordisk violinbyggarförening som pillat. Och nu ställs detta ut.

□ Oscar Hedlund träffade en av byggmästarna, Magnus Hägg. Han är en av de få som vågat ta steget fullt ut och bygga violiner på heltid.

Instrumenten hänger där på parad.

De skinner. De skimrar i färger från djuprött till den kättska blondhet som kan förmärkas i norrländska soluppgångar. Man får inte ta på dem. Men i andan känns det i fingertopparna: smekningen av ädelträ.

Detta instrument som inte byggts.

De har älskats fram.

Nu ska vi inte larva till det med att lova att här hänger världens bästa violiner. Här finns ingen direkt sensation som föranleder oss till den sprittande rubriken "Stradivarius äntligen utradad!". De kostar inte ens förmögenheter. Inga världsvioliner smyger omkring på intriganta fött och gör fynd.

Det är förmer än så.

För varje instrument har en sorts dröm bakom sig. Varje instrument är resultatet av månaders jobb och års erfarenheter. Det är drömmen om den fulländade tonen. Det är oron för lim och hartser. Det är en längtan efter att någon gång i det häringa bullrande livet få höra hur strådrag över strängar på en ganska krångligt ihopsnickrad låda sänder eken in i evigheten...

Violinbyggaren sitter i gränslandet mellan underkastelse och storhetsvansinne och han limmar och limmar och putsar och putsar.

Nordisk violinbyggarförening har ungefär 500 medlemmar. Ingen av dem känner sig som Antonio Stradivarius.

Men de bygger troväst sina violiner.

Magnus Hägg är en av dem. Han har varit händig under

Magnus Hägg är en av de få som vågat satsa på att bygga violiner på heltid.

FOTO: OLLE SEIBOLD

större delen av sitt 47-åriga liv. Han har snickrat båtar. Han har ritat. Han har virrat omkring med allehanda konstnärigheter.

— En gång för länge sen besöt jag övermodigt att bygga mej en fiol. Några årtionden senare sa jag: om man inte rentav skulle ta och bygga sig en fiol. Varpå jag byggde en fiol. På den vägen är det...

Denna expressiva historieskrivning röjer den osentimentala inställning man bör ha till fiolmakarier. Man börjar med att stava sig igenom en otrolig litteratur i ämnet. Man finner att en liten fiol har hyllmetrar med tips om bra knäp och knep. Där står allting om mensurer, dimensioner, proportioneringar, sargapplikationer, halsisättning, ytbehandling, basbjälkar... diskantberibning, stallhöjder...

Dock står ingenting om hur fiolen garanteras låta.

I denna facklitterära underlätenhet tycker sig Magnus Hägg förnimma violinbyggarkonstens innersta skrymsle och själ.

Han byggde sitt opus I och fann till sin oerhörda förvåning att det faktiskt lät om det.

Fiolen placerade sig som 3:a i en Sverigetävling för byggare och detta hände år 1971. Det var

således som bäddat för storhetsvansinne.

Han säger att som tur var började han genast dras in i vad det här handlar om. Det handlar nämligen inte bara om snickerier och snygga ytbehandlingar och raffiga ornament... det handlar om musik. Om ton. Om tonens kvalitet. Jämnheten i registren. Uttrycksfullheten. Allt detta som är ofantligt mycket svårare att nå fram till än en vacker ytfinish.

Magnus Hägg drar jag formligen ur att han fick ett statligt arbetsstipendium på 15 000 kronor.

— Slantarna lösgjorde en hel del. Jag kunde få råd att ha riktiga verktyg. Men viktigast för mig är vad musikerna tycker och känner. Jag tror att varenda en av oss i föreningen har den inställningen till musik och musikanter. Det kan bli hårda bud. Musikanten står kvar i verkstaden och drar med stråken på vad jag tycker är min drömfiol. Men det gnisslar för jävligt. Tonen är inte alls stor, den är bara flack och ihälg... det hörs som ärliga och klara besked. Då börjar man om från början igen.

Han säger att det fina med fiolbyggeri är att det medger inga genvägar. Fusk slår tillbaka

som pistongen. Pladdrande smicker kan lena för stunden men gäller aldrig som utväg.

— Jag är inget "namn". Jag har fått sälja en och annan violin till "riktiga" musikanter som t ex konsertmästaren Pajola och Irene Arvai i filharmonikerna. Där, hos filharmonikerna, har jag mött underbart gensvar. De ställer upp. De låter mig höra skavankerna i mina instrument, jag får hjälp att rätta felen. Du kan nämligen inte i violinmakarens situation hitta de vanliga normerna för "framgång".

Det handlar inte om VDN-märknig, inty, garanti, världs-bäst, reklamslogan... vi är bara vad vi är och har att stå för det vi gör.

Jag undrar vad det är för en underlig kikare som ligger där i spånorna.

— En vanlig tubkikare... med den ser jag bort i 1600-talet hur Stradivarius bar sig åt, säger han enkelt.

Han skulle vilja ha en kikare som också ser framåt i tiden. Då ville han se hur myllret av duktiga instrumentbyggare fogades samman till något gemensamt och verkingsfullt.

— Instrumentbyggeri är liksom inte erkänt i samhället.

Samtidigt växer musikfolket. Det vimlar av instrument. Har de bestämmade tänkt på att instrument ibland behöver ses över, repareras, hållas i trim...? Stradivarius-till-folket faller på att de kostar en kvarts miljon... men det behövs överkomliga instrument som byggs i vår tid. Hyggliga instrument som faktiskt har kvalitet. Dessa levereras i dagsläget av alla dessa hobbybyggare och yrkesidealister.

Du som genast vill börja snickra violer skall icke låta dig nedslås.

Börja gärna med att läsa Möckel-Winkels fackbok "Die Geigenbaukunst". Fortsätt att läsa om Stradivarius men strunta i det där om att han skulle ha lullat omkring i vit toppluva, nervöst knäckande på granstammar opp i alperna.

— Det är så mycket myter i svang. Det är så äckligt mystiskt. I verkligheten är violinbyggeri underbart enkelt: man ska bara foga ihop trä till en klangkropp... och det tar någon livstid att lära sig den konsten.

I svåra stunder säger Magnus Hägg till sig själv att gubben Stradivarius blev ju ändå 96 år.

— An finns det hopp.

OSCAR HEDLUND

Fiolbyggandets svåra konst

• Arne Skoogh har byggt fioler i femton år. Tretton stycken har han färdigställt hitills. Efter pensionen skall det bli många fler...

— Att få en fiol till stånd är nästan lika fantastiskt som att ett barn föds...

Det säger Arne Skoogh, 59 år, i Danderyd som byggt fioler på sin fritid under femton år.

Nyligen blev han klar med sin 13:e skapelse, en altfiol.

För de flesta människor är kanske den ena fiolen lik den andra, men det krävs mycket arbete och erfarenhet för att få fram en fiol som låter bra, säger Arne. Tidigast efter 20 år är man fullfärdig.

En detalj som Arne lagt ner

mycket arbete på är lackningen av fiolen. Lacket har en avgörande betydelse för ljudkvaliteten. Det gäller bli att läta sprickor i träet ordentligt. Arne har haft kontakt med några av världens främsta experter på området, bl a en dr Frei i Zürich. Han berättade om ett speciellt ämne som bina tatar sina bon med. Man tar knoppar från ett speciellt träd, kokar det i sprit och vatten och använder det sedan som lack.

Efter pensionen från Sveriges Radio, där Arne är redaktör, kommer han att ägna sig åt fiolbyggandet på allvar.

PROBLEM I SÖDERS STRÅKVERKSTAD Svårt hitta rätta granvir

Söderbor som flener på Tavastgatan kan nu få se något så ovanligt som en skylt med texten stråkerverkstad utanför en liten butik. En stråkerverkstad - vad är nu det för något? - frågar sig säkert många som går förbi butiken.

- Vi reparerar och bygger fioler, säger Anders Rydberg som tillsammans med Gert Berg för ett år sedan startade den lilla stråkerverkstaden.

Anders och Gert har under flera år gått i lära hos olika fiolbyggare. Så bestämde de sig för ett år sedan att göra ett försök med en egen stråkerverkstad.

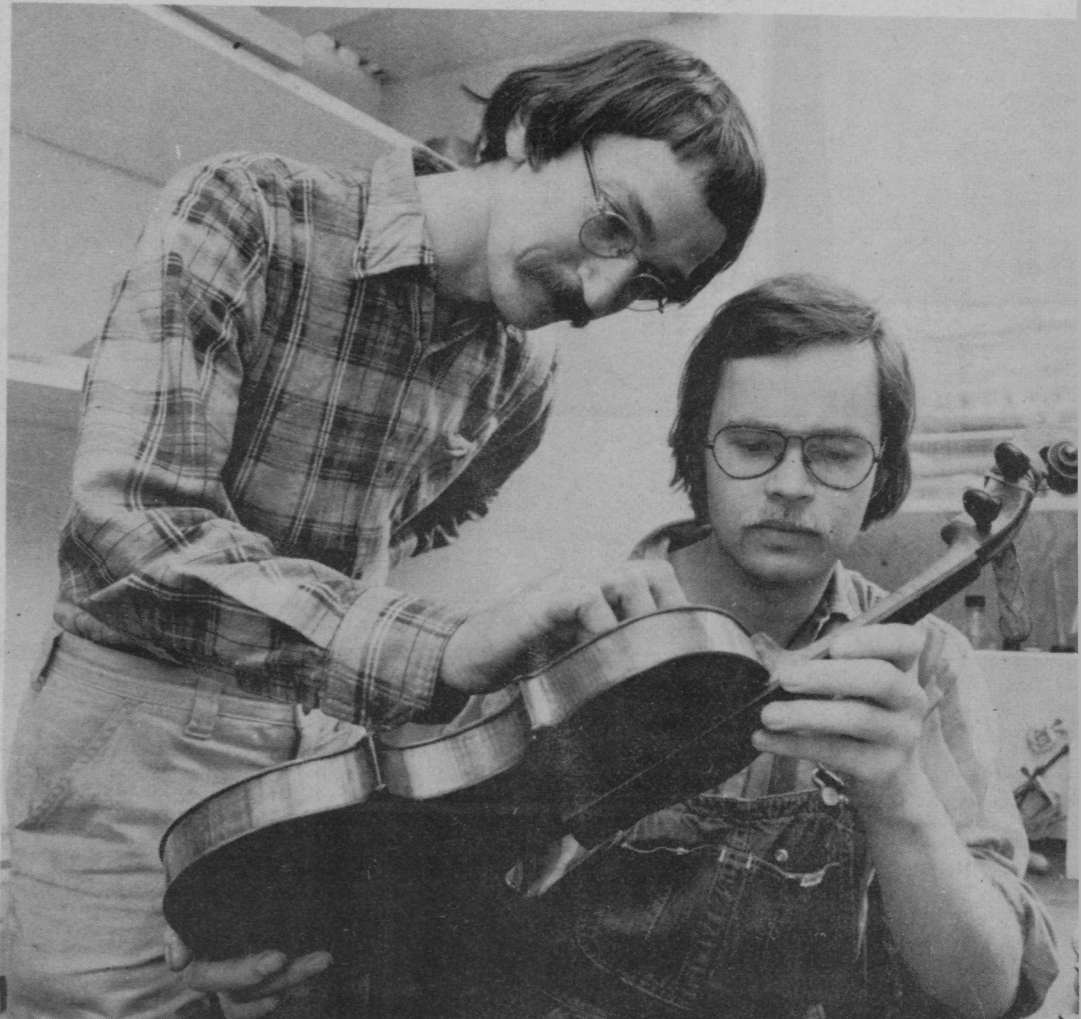
- Kunder fick vi direkt vid starten säger, Gert Berg. Jag är med och spelar folkmusik på fiol så därför har jag en hel del kontakter.

Svåranskaffat

Deras största problem har varit att skaffa fram trämaterial för att repara och bygga fioler. Lönn, gran och ebenholts är de träslag som används i fioler. Och det är både dyrt och svårt att komma över användbart material i Sverige.

- Vi importerar nu själva det material vi behöver, säger Anders Rydberg.

Anders Rydberg håller fram en träbit av gran, till storleken som ett

Arne Rydberg t.v. och Gert Berg i sin stråkerverkstad på söder, där de reparerar gamla spruckna fioler och bygger nya.

(Foto: ANDERS KALLERSA)

vedträ och säger den kostar 150 kronor. Det höga priset beror på att allt trä som ingår i en fiol måste växa upp under mycket speciella förhållanden.

Ömtåligt

- Vi har fullt upp att göra, säger Anders Rydberg. Fiolen är ett mycket ömtåligt instrument.

- Den spricker sönder mycket lätt därför att den är byggd i så tunnt trä, avslutar han.

300 timmar

Det händer att någon plockar fram en gammal sprucken fiol och

lämnar in den till Anders och Gert för reparation. Efter någon fiolbyggarens händer är den ganska som ny igen.

Anders berättar att det går 300 arbetstimmar för att bygga en fiol. Så stråkerverkstaden på Söder tydligen ingen brist på sysselsättning.

Stradivarius hemligheter

EN BOK kallad Die "Geheimnisse" Stradivarius, 240 sidor och rikligt illustrerad, har nyligen utkommit på Verlag Das Musikinstrument, Frankfurt/Main, Västtyskland. Boken är översatt från den italienska "I Segreti di Stradivari" av Simone F Sacconi. Översättningen är gjord med största sakkunnighet av den kvinnliga fiolbyggarmästarinna Olga Adelmann, Berlin, som kände författaren personligen.

Simone Sacconi var son till en orkesternummer i Rom, där han ägnade fem år åt studier vid konstskolan. Därefter arbetade han hos fiolbyggaren Giuseppe Rossi i Venedig till år 1912, då han öppnade egen verkstad i Rom. Sedan 1931 var Sacconi verksam i USA hos Emil Herrmann och Rembert Wuritzer. Som en av världens allra främsta fiolexperter fick Sacconi tillfälle att undersöka ca 500 instrument byggda av Stradivarius, varav han reparerade 350. Han var givetvis väl förtrogen även med en lång rad andra instrumentmakares arbeten.

Under 80 år

Boken ger en fascinerande bild av Antonio Stradivarius, 1644-1737, och hans arbetsmetoder. Stradivarius, som hela sitt liv verkade i Cremona, började bygga fioler redan vid 14 års ålder och var hela 94 år när han byggde sin sista fiol. Under dessa 80 år anses han ha byggt 800-900 instrument.

Det som fascinerar är den grundlighet som Stradivarius lade ner i sitt hantverk, och Sacconi har minsann inte heller slarvat i sina forskningar. Utöver

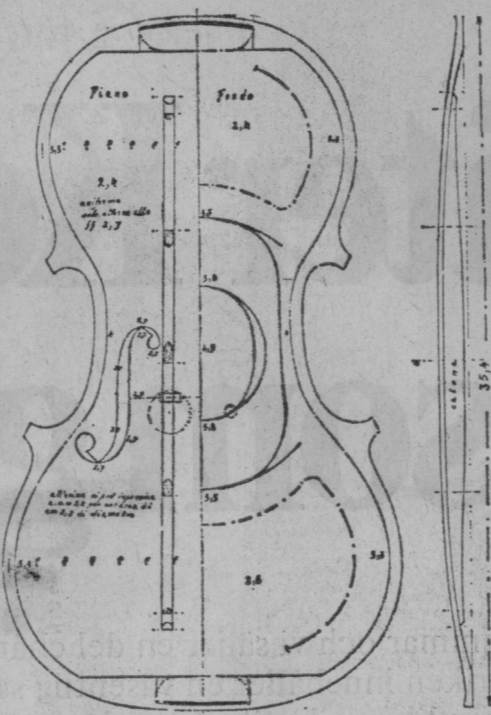
självklara mätningar och andra undersökningar av instrumenten har författaren ingående studerat verktyg, ritningar och schabloner som finns i Stradivarisamlingen i stadsmuseet Ala Ponzoni i Cremona. Men dessutom har Sacconi noggrant studerat spår i instrumenten efter passare och andra verktyg. Tillsammans har allt detta gett en god och samplikt ganska fullständig bild av Stradivarius arbetsmetoder. De efterlämnade ritningarna text vittnar om de grundligaste geometriska beräkningar, bl a med utnyttjande av Arkimedes spiral etc. Slutet av boken upptar en katalog över Stradivarisamlingen i Ala Ponzoni.

Lacket

Stradivariolacket har i alla tider beundrats och ansetts oöverträffat både i skönhet och i tonförbättrande egenskaper. Sacconi anslår drygt 20 sidor åt denna sak, och här kommer han med ett verkligt sensationellt avslöjande. Han har nämligen funnit att Stradivarius före lackeringen preparerade sina instrument med vattenglas, som gjorde träet benhårt. Tack vare detta kunde han göra locken betydligt tunnare, med bättre ton som resultat. Ett cellolock kan tex vara 3-3,5 mm tjockt trots jämförelsevis låg välvning. Enligt Sacconi fungerar locket huvudsakligen som ett membran.

En sådan preparering som grund fungerar också som en god ljusreflektor under det transparenta färglacket. Kapitlet innehåller även beskrivningar på olika alternativa färglack.

En tredje fö-del med vatten-

Lock och botten i en Stradivariolin enligt Simone F Sacconi. Lockets tjocklek, 2,4 mm, förutsätter preparering med vattenglas. Basbjälken, på italienska kallad catena, är större på ritningen än vad som anges i texten.

glasprepareringen är att den konserverar träet. Vattenglas brukade tidigare användas som konserveringsmedel för ägg. 250 år gamla Stradivariinstrument är därför inte lika äldrade som de flesta andra gamla instrument.

Obetydlig miss

Alla andra hittills publicerade verk om fioler förbätknar i jämförelse med denna bok. Författaren ger mycket ingående beskrivningar av alla väsentliga detaljer i fiolbyggnadskonsten. Tack vare både författarens och översättarinns gedigna fackkunskaper är framställningarna

också lätta att följa. Därtill bidrar också de förmåliga illustrationerna i både färg och svart-vitt.

I fråga om en av ritningarna måste man dock notera en liten avvikelse från texten. Det gäller basbjälken på sidan 70, figur 66. Enligt texten skall en normal basbjälke vara 7 mm hög och sluta 50 mm från över- resp underkant på locket. På ritningen har den blivit ca 10 mm hög och räcker fram till 40 mm från överkanten och 41 mm från lockets nedre kant. Således en ganska stor skillnad både i höjd och i längd. ARNE SKOOG